

**KERNKRACHT EN DE INZET
VAN SLEUTELFIGUREN
IN GESLOTEN NETWERKEN**

Overname van informatie uit deze publicatie is toegestaan onder voorwaarde van bronvermelding.

ENSCHEDÉ

INHOUDSOPGAVE

1. SAMENVATTING - KERNKRACHT EN DE INZET VAN SLEUTELFIGUREN EN GESLOTEN NETWERKEN	3
2. INLEIDING	5
3. ERVARINGEN EN INZICHTEN UIT DE PRAKTIJK	7
4. INZET VAN SLEUTELFIGUREN ONDER PROFESSIONELE REGIE	9
5. DE KRACHT VAN BINNENUIT	11
6. DE UITDAGING: DOORGROEIEN EN VERSTEVIGEN	13
7. INVESTEREN IN GESLOTEN GEMEENSCHAPPEN IS INVESTEREN IN DE TOEKOMST	14
8. 'MENSEN BUITEN SYSTEMEN, HELP JE NIET MET SYSTEMEN'	17

SAMENVATTING

KERNKRACHT EN DE INZET VAN SLEUTEL-FIGUREN IN GESLOTEN NETWERKEN

ACHTERGROND EN AANLEIDING

In Nederland zijn er gemeenschappen die sterk intern gericht zijn en onvoldoende aansluiting vinden bij de bredere samenleving. Deze zogeheten gesloten gemeenschappen zijn divers van aard: van migranten uit Somalië, Eritrea of de Roma-gemeenschap, tot religieus gesloten gemeenschappen en bewoners van sociaal kwetsbare wijken. De reguliere zorg- en hulpverlening sluit vaak niet aan bij de leefwereld van deze groepen, waardoor hulp wordt vermeden of onvoldoende effectief is.

Om deze kloof te overbruggen is in 2021 in Enschede het project Kernkracht gestart, voortbouwend op het eerdere initiatief Roma aan Zet. De methode richt zich op het inzetten van sleutelfiguren: vertrouwde personen uit of rond de gemeenschap die kunnen bemiddelen tussen cliënt en professional. Deze aanpak is in 2023 verder uitgebreid naar meerdere doelgroepen en regio's.

WERKWIJZE EN REGIE

De inzet van sleutelfiguren gebeurt altijd onder regie van een betrokken (zorg)professional. De aanvrager bespreekt samen met de projectleider van Kernkracht de casus, toetst de mogelijkheden en stelt gezamenlijk een plan van aanpak op. Een geschikte sleutelfiguur wordt gezocht via bestaande netwerken. Tijdens het traject blijft de regie bij de oorspronkelijke professional of diens organisatie, terwijl Kernkracht ondersteuning biedt bij selectie, monitoring en begeleiding. Het proces is maatwerk.

Niet elke casus is geschikt voor deze aanpak, en niet elke sleutelfiguur past bij elke situatie. Vertrouwen, contextkennis en een zorgvuldig opgebouwde relatie zijn cruciale succesfactoren.

DE ROL VAN DE SLEUTELFIGUUR

Een sleutelfiguur is geen hulpverlener, maar iemand die vanuit eigen ervaring en kennis vertrouwen geniet binnen de gemeenschap. Vaak zijn dit mensen die zelf met vergelijkbare problematiek hebben geworsteld, en daardoor anderen kunnen ondersteunen met herkenbare verhalen, praktische hulp en perspectief. Ze weten hoe ze in de complexe sociale structuren moeten bewegen en kunnen daarbinnen invloed uitoefenen en deuren openen die voor professionals gesloten blijven.

Deze rol vraagt om fijngevoeligheid en timing. Zeker bij zorg mijdende cliënten is voorzichtigheid geboden. De sleutelfiguur bepaalt in overleg met de regievoerder het juiste moment en de juiste manier van contact.

MEERWAARDE EN UITDAGINGEN

De aanpak van Kernkracht laat zien dat sleutelfiguren bijdragen aan:

- Toegenomen vertrouwen en bereikbaarheid van moeilijk benaderbare doelgroepen;
- Betere aansluiting tussen cliënt en hulpverlening;
- Preventie van escalatie of misbruik van voorzieningen;
- Kennisdeling tussen gemeenschap en instellingen.

De aanpak is echter ook kwetsbaar. Het succes hangt sterk af van de juiste match tussen casus en sleutelfiguur. Daarnaast zijn er praktische uitdagingen op het gebied van monitoring, effectmeting en borging. Vanwege privacyregels is het moeilijk om vooraf meetbare resultaten te definiëren. Daarom wordt gewerkt volgens het principe van learning by doing, waarbij kennis en ervaring tijdens het project worden gedeeld en geborgd.

ORGANISATIE EN ONDERSTEUNING

Kernkracht fungeert als verbindende schakel tussen aanvragers en de netwerken waarin sleutelfiguren worden gevonden. De organisatie biedt expertise, onafhankelijkheid en flexibiliteit. Een klein flexibel budget (tussen €500 en €1.000 per maand per casus) blijkt in de praktijk essentieel om snel in te kunnen spelen op behoeften en om draagvlak bij cliënten te versterken.

De organisatie is nog volop in ontwikkeling. Het project werkt aan verbreding van de aanpak, professionalisering van de samenwerking met overheden en instellingen, en het opbouwen van structurele kennis. Er wordt actief gepioneerd om buiten de gebaande paden passende oplossingen te vinden voor hardnekkige en complexe problematiek.

VOORUITBLIK

Kernkracht is nog in de projectfase, maar toont grote potentie. Er is toenemende belangstelling van gemeenten, landelijke instellingen en hulporganisaties. Nieuwe aanmeldingen, onder andere vanuit vluchtelingen- en migrantencontext, illustreren de relevantie van de methode. De komende tijd staat in het teken van verbreding, verdieping en verdere kennisontwikkeling.

De aanpak leert ons dat het soms nodig is om het systeem aan te passen aan de mens, in plaats van andersom. Door samenwerking, vertrouwen en maatwerk kunnen ook de moeilijkst bereikbare cliënten perspectief krijgen.

INLEIDING

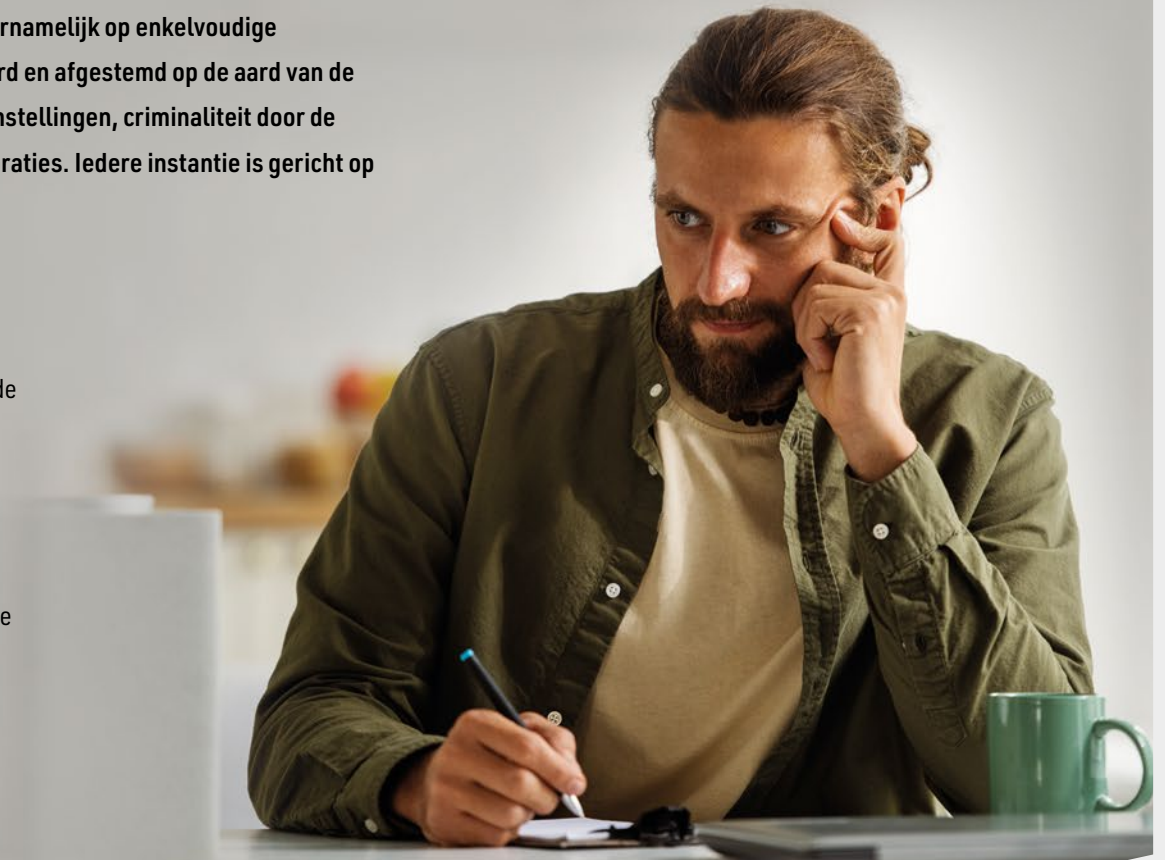
In Nederland bestaan er tal van beleidsregels, wetten en protocollen die beschrijven wat er mogelijk en toegestaan is wanneer zorg of bemoeienis voor een inwoner noodzakelijk is. Deze kaders zijn doorgaans opgesteld vanuit een duidelijk gedefinieerde zorgbehoefte van het individu of gezin, en richten zich voornamelijk op enkelvoudige problematiek. De bijbehorende oplossingen zijn veelal institutioneel georganiseerd en afgestemd op de aard van de specifieke problematiek. Zo wordt jeugdproblematiek behandeld door jeugdzorginstellingen, criminaliteit door de politie, schoolverzuim door de leerplichtambtenaar en overlast door woningcorporaties. Iedere instantie is gericht op het aanpakken van een afgebakend domein.

SAMENWERKEN VAN VERSCHILLENDE INSTANTIES

Voor inwoners met meervoudige problematiek op diverse levensgebieden hanteren veel gemeenten een zogenoemde multiprobleemaanpak. Hierbij werken verschillende instanties met elkaar samen, bij voorkeur onder regie van één partij of professional, en op basis van een gezamenlijk opgesteld plan met betrokkenheid van de inwoner. Deze integrale samenwerking is tijdelijk van aard en gericht op het bevorderen van zelfstandigheid en zelfredzaamheid van de cliënt.

Er bestaat echter een groep inwoners bij wie ook deze multiprobleemaanpak in eerste instantie onvoldoende resultaat oplevert. Ongeveer drie tot vier procent van de multiprobleem-casus vereist langdurige of chronische ondersteuning.

In deze gevallen is de problematiek niet alleen meervoudig, maar ook complex en vaak intergenerationeel van aard. Er zijn bovendien externe factoren die de situatie verergeren of bestendigen.

MOEITE OM AANSLUITING TE VINDEN

Ondanks langdurige inspanningen van uiteenlopende instanties, blijft duurzame verbetering in deze casuïstiek vaak uit. Professionals ervaren moeite om aansluiting te vinden bij deze cliënten, mede door een gebrek aan wederzijds vertrouwen en de aanwezigheid van extrinsieke, demotiverende factoren binnen het sociaal netwerk. Deze factoren dragen bij aan een afstand tot de samenleving, sociale isolatie en het ontstaan van afhankelijkheidsrelaties.

Wanneer de problematiek bovendien intergenerationeel is, ontbreekt een gezond toekomstperspectief voor opgroeiende kinderen. De belemmeringen en kwetsbaarheden worden van generatie op generatie doorgegeven. Multiprobleemgezinnen kampen niet alleen met problemen op het gebied van wonen, schulden, werkloosheid en gezondheid, maar ondervinden eveneens hinder van de wijze waarop overheidsdienstverlening is georganiseerd. Voor deze cliënten vormt de inrichting van het hulpverleningssysteem zelf een obstakel; zij raken het overzicht kwijt binnen het complexe zorglandschap.

GESLOTEN GEMEENSCHAPPEN

Een aanzienlijk deel van deze cliënten bevindt zich binnen zogenoemde gesloten gemeenschappen. Deze context vereist een fundamenteel andere benadering. Factoren zoals onduidelijkheid, onbekendheid, het ontbreken van documentatie, taal- en faalangst, schaamte, angst voor de overheid en het eigen netwerk, en angst voor de buitenwereld kunnen ertoe leiden dat hulp wordt vermeden of geweigerd. In sommige gezinnen – vaak

met minderjarige kinderen – is sprake van een combinatie van slachtofferschap en ouderschap, een fenomeen dat kenmerkend is voor bepaalde gesloten gemeenschappen. Dit duidt niet altijd op onwil, maar veeleer op onmacht en gebrek aan perspectief. Hoewel het gelijkheidsbeginsel zoals vastgelegd in artikel 1 van de Grondwet het uitgangspunt is voor iedere Nederlandse instantie, wordt dit principe ondermijnd wanneer zorg of ondersteuning het individu niet bereikt vanwege groepsdruk binnen de gemeenschap. Wegkijken of niets doen is geen optie; ieder individu heeft immers recht op gelijke behandeling én op passende ondersteuning.

COMPLEXE PROBLEMATIEK

De maatschappelijke acceptatie van mensen in dergelijke 'uitzonderingsposities' is doorgaans beperkt en kan leiden tot discriminatie, weerstand en uitsluiting. Binnen gemeenten, overheden en zorginstellingen ontbreekt vaak de benodigde kennis en ervaring om de complexe problematiek van deze individuen te begrijpen in de context van hun directe, gesloten leefgemeenschap.

De benodigde expertise wordt momenteel ontwikkeld binnen de projecten Roma aan Zet en Kernkracht, met ondersteuning vanuit de provincie. Deze methodiek is niet uitsluitend gericht op culturele verschillen, maar op de afhankelijkheidsrelaties binnen dominante netwerken waarin cliënten verkeren. Binnen deze context durven of kunnen zij geen eigen keuzes maken, mede door een gebrek aan perspectief, angst voor het onbekende en druk of onvoldoende steun vanuit hun directe omgeving.

ERVARINGEN EN INZICHTEN

UIT DE PRAKTIJK

OVER GEMEENSCHAPPEN MET BEPERKTE AANSLUITING

In Nederland zijn er al langer signalen van gemeenschappen die sterk op zichzelf gericht zijn en weinig aansluiting hebben met de bredere samenleving. Ervaringen uit onder andere het project Roma aan Zet hebben waardevolle inzichten opgeleverd. Mede op basis van die ervaringen is in 2021 het project Kernkracht gestart, waarbij de aanpak is uitgebreid naar andere gesloten gemeenschappen.

Een belangrijke pijler in deze aanpak is de inzet van sleutelfiguren: personen uit de gemeenschap die als brug kunnen fungeren tussen inwoners en professionals. Deze inzet gebeurt onder regie van een professional (de regievoerder), die verantwoordelijk is voor het plan van aanpak en de te behalen doelen. In overleg met betrokken instanties wordt afgesproken wat de rol van de sleutelfiguur is en voor welke periode deze wordt ingezet. Uit de praktijk blijkt dat een inzettermijn van drie maanden een goed startpunt is om te beoordelen of er voldoende aansluiting is met cliënten en of verlenging wenselijk is. Sommige casussen vragen om een langere begeleidingstermijn, andere laten snel resultaat zien.

INZET VAN SLEUTELFIGUREN

In de afgelopen jaren zijn sleutelfiguren ingezet in ongeveer 100 casussen binnen gesloten gemeenschappen. Daarbij is duidelijk geworden dat er geen standaardaanpak mogelijk is: de geschiktheid van een sleutelfiguur hangt af van de specifieke situatie. Essentieel is dat de sleutelfiguur vertrouwen geniet binnen de gemeenschap en het betreffende gezin én in staat is om te bemiddelen tussen cliënten en professionals. Tot nu toe is het in elke casus gelukt een passende sleutelfiguur te vinden.

Het is ook belangrijk dat cliënten bereid zijn om de sleutelfiguur als zodanig te accepteren. In sommige situaties – bijvoorbeeld bij zorg mijdend gedrag – ligt dit gevoelig. In dergelijke gevallen is voorzichtigheid geboden. Sleutelfiguren bepalen in overleg met de betrokken professional zelf het juiste moment en de manier waarop contact wordt gelegd, om te voorkomen dat hun positie of die van de professional onder druk komt te staan. Het opbouwen van vertrouwen is hierin cruciaal.

DRAAGVLAK BINNEN DE GEMEENSCHAP

Tijdens het project is gebleken dat de inzet van sleutelfiguren bijdraagt aan meer kennis en begrip over de samenleving buiten de gemeenschap. Bijeenkomsten waarin sleutelfiguren hun rol toelichten en in gesprek gaan met hun gemeenschap, blijken effectief.

Aanvankelijk is er vaak scepsis, met name vanuit de leiders binnen de gemeenschap. Na enkele bijeenkomsten neemt het wantrouwen echter af en ontstaat er ruimte voor open dialoog over de relatie tussen de gemeenschap en de buitenwereld. Door leiders actief bij dit proces te betrekken, wordt het draagvlak en vertrouwen in de sleutelfiguren versterkt.

FINANCIËLE ONDERSTEUNING

Voor elke casus is het belangrijk vooraf af te stemmen welk budget beschikbaar is. Dit

budget moet flexibel kunnen worden ingezet, afhankelijk van de situatie. Denk aan het vergoeden van reiskosten, tijdelijke huisvesting, begeleiding van kinderen naar school of vereniging, of ondersteuning bij praktische hulpvragen.

De inzet van een **flexibel budget** blijkt in de praktijk een krachtig middel te zijn. Het vergroot het draagvlak voor de sleutelfiguur en draagt bij aan het welzijn en vertrouwen van cliënten. Belangrijk hierbij is dat snel en doelgericht kan worden gehandeld, zonder ingewikkelde procedures. Binnen het project varieert het beschikbare budget per casus tussen de €500 en €1.000 per maand.

PRIVACY EN GEGEVENSUITWIJSELING

In de circa 100 onderzochte casussen zijn geen problemen geconstateerd bij de informatie-uitwisseling tussen cliënten en sleutelfiguren. Vanaf het eerste contact moet duidelijk zijn wat de rol van de sleutelfiguur is. Hoewel deelname vrijwillig is, is het niet vrijblijvend: de inzet van een sleutelfiguur is bedoeld als serieuze kans vanuit het eigen netwerk. Daar hoort bij dat relevante informatie gedeeld wordt met betrokken partijen. Als cliënten dit weigeren, wordt de inzet beëindigd.

De uitwisseling van informatie vanuit professionals naar sleutelfiguren vraagt om zorgvuldigheid. Inmiddels is hier een verantwoorde werkwijze voor gevonden. Sleutelfiguren ontvangen alleen informatie die noodzakelijk is om hun rol goed te kunnen vervullen. Informatie die professionals onderling delen, is niet altijd relevant voor de sleutelfiguur en kan zelfs schadelijk zijn als deze onbedoeld leidt tot spanningen of misverstanden binnen de gemeenschap. Ter bescherming van de rol van de sleutelfiguur is het dus belangrijk om alleen essentiële informatie te delen.

In de meeste gevallen blijkt dat sleutelfiguren zelf over meer inhoudelijke kennis van de situatie beschikken dan de betrokken professionals. Dit onderstreept hun waardevolle rol in het bereiken van cliënten en het realiseren van duurzame ondersteuning.

INZET VAN SLEUTELFIGUREN ONDER PROFESSIONELE REGIE

(Zorg)professionals die te maken hebben met complexe casussen binnen gesloten gemeenschappen kunnen contact opnemen met Kernkracht. De projectleider bespreekt samen met de aanvrager de situatie en beoordeelt of inzet van een sleutelfiguur passend en mogelijk is.

In eerste instantie wordt bekeken of bestaande voorzieningen binnen de reguliere zorg nog ingezet kunnen worden. Als blijkt dat deze route niet haalbaar is of al zonder succes is geprobeerd, neemt de projectleider de casus in behandeling. Via het netwerk van Kernkracht wordt vervolgens gezocht naar een passende sleutelfiguur. Zodra het traject start, blijft de regie in handen van de betrokken zorgprofessional of diens organisatie. De afspraken over communicatie en monitoring worden in overleg met de projectleider vastgelegd. De rol van Kernkracht blijft actief zolang de sleutelfiguur in de casus betrokken is, maar de eindverantwoordelijkheid blijft bij de oorspronkelijke aanvrager.

Hoewel sleutelfiguren in veel situaties van grote waarde zijn, vormen zij geen oplossing voor elke casus. De inzet is maatwerk. Het succes van deze aanpak is in belangrijke mate te danken aan de zorgvuldige projectregie en de opgebouwde, bovenlokale kennis van verschillende gemeenschappen.

KERNKRACHT ALS VERBINDENDE SCHAKEL

Kernkracht speelt een centrale rol als schakel tussen aanvragende instanties en de netwerken waaruit sleutelfiguren worden geselecteerd. Deze coördinerende en onafhankelijke positie is essentieel voor het zorgvuldig organiseren, begeleiden en monitoren van de inzet.

De aanpak van Kernkracht wijkt bewust af van standaardprocedures en zoekt waar nodig 'buiten de gebaande paden'. Sommige overheden en instellingen noemen dit ook wel "**werken buiten de kaders**" – een benadering die noodzakelijk blijkt in deze specifieke context.

De mensen die daadwerkelijk toegang weten te krijgen tot gesloten gemeenschappen, zijn vaak geen professionals in de traditionele zin van het woord. Het zijn individuen die worden vertrouwd of getolereerd door de cliënten. Zij zetten zich vrijwillig in, delen hun eigen ervaringen, helpen anderen om nieuwe perspectieven te ontwikkelen en slaan een brug tussen twee werelden: die van hun gemeenschap en die van de Nederlandse samenleving.

Deze personen worden binnen het project aangeduid als sleutelfiguren. Ze hebben vaak zelf geworsteld met vergelijkbare problematiek en weten hoe het is om tussen twee systemen te leven. Daardoor kunnen zij inzichten en vertrouwen bieden die professionals soms moeilijk kunnen overbrengen. Tegelijkertijd leren professionals via hen anders te kijken naar de leefwereld van de cliënt.

DE KRACHT VAN BINNENUIT

Een belangrijk uitgangspunt van Kernkracht is dat de onbereikbaarheid van sommige cliënten vooral wordt veroorzaakt door invloeden buiten het individu – zoals groepsdruk en collectieve opvattingen binnen de gesloten gemeenschap.

Sleutelfiguren zijn bekend met deze dynamieken en weten hoe zij zich hierbinnen moeten bewegen. Juist daardoor kunnen zij wél toegang krijgen, van binnenuit invloed uitoefenen en bruggen bouwen tussen cliënt en hulpverlening.

Een sleutelfiguur hoeft niet per se uit dezelfde familie of exact hetzelfde netwerk te komen. Belangrijker is dat er sprake is van herkenning, gedeelde ervaringen of vergelijkbare problematiek. Een sleutelfiguur spreekt mogelijk niet dezelfde taal letterlijk, maar weet wél hoe hij of zij die kan vertalen – in woorden, gedrag of betekenis. Het is iemand die **de sleutel heeft, of kan zijn**.

JUISTE SLEUTELFIGUUR VOOR JUISTE CASUS

In de praktijk blijkt de inzet van sleutelfiguren niet altijd eenvoudig. Er leven uiteenlopende opvattingen, vragen en soms vooroordelen onder professionals over de rol en effectiviteit van deze aanpak. Bovendien is het meten van resultaten en opbrengsten nog een uitdaging. Dit komt mede doordat er nog geen uniforme definitie bestaat van de doelgroep of de aard van de problematiek.

Wat wél duidelijk is: de kracht van de aanpak ligt in het koppelen van de juiste sleutelfiguur aan de juiste casus. **Maatwerk is daarin essentieel.**

Een sleutelfiguur is geen hulpverlener in traditionele zin. Het is een betrokken burger met ervaringskennis die zich – vaak vrijwillig – inzet om anderen te helpen. Het is geen functie of betaalde baan, maar een persoonlijke bijdrage aan de verbetering van iemands situatie of toekomst.

Omdat elke casus anders is qua aard en complexiteit, bestaat er geen vast profiel van een sleutelfiguur. Zij worden per situatie benaderd en kunnen zich vrijwillig inzetten. In sommige gevallen ontvangen zij een onkostenvergoeding.

DE KRACHT ÉN DE KWETSBAARHEID VAN DE AANPAK

Vanwege de complexiteit en beslotenheid van deze doelgroepen is er bewust voor gekozen om binnen het project geen vooraf vastgestelde resultaatafspraken te maken. Ook privacywetgeving beperkt de mogelijkheid om gegevens van cliënten op voorhand gestructureerd vast te leggen.

De aanpak is nadrukkelijk gebaseerd op "**learning by doing**": al doende leren en bijsturen. Inzichten die worden opgedaan, worden gedeeld met relevante netwerken en instellingen en waar mogelijk geborgd in beleid en praktijk.

Tegelijkertijd vraagt deze aanpak om zorgvuldigheid. De effectiviteit van het project hangt in hoge mate af van de mensen die erbij betrokken zijn. Hun kennis, ervaring en vermogen om verbinding te maken met cliënten zijn bepalend. De vraag rijst of deze competenties overdraagbaar zijn en hoe snel nieuwe mensen kunnen worden ingewerkt. Voor het succesvol begeleiden van nieuwe casussen is brede en specifieke kennis van de betreffende gemeenschap nodig, evenals inzicht in de invloed die een geschikte sleutelfiguur kan uitoefenen.

DE UITDAGING: DOORGROEIEN EN VERSTEVIGEN

De Kernkracht-methode bevindt zich nog in de projectfase en heeft behoefte aan een stevige voortzetting om verder tot ontwikkeling te komen. Het project vereist lef, doorzettingsvermogen en bovenal veel specifieke kennis en ervaring. Het delen van deze kennis en het omgaan met complexe vraagstukken vraagt om een solide basis—een basis die momenteel verder wordt opgebouwd. Het is op dit moment nog te vroeg om van structurele borging te spreken.

Binnen het project zijn diverse organisaties betrokken die meer grip willen krijgen op de effectiviteit van interventies binnen hun eigen domein. Ook op landelijk niveau is er toenemende interesse in de aanpak, waarbij kennisdeling en kwaliteitsverbetering centraal staan. Een praktische handreiking wordt gezien als een belangrijke vervolgstap in dit proces.

Daarnaast komen er steeds meer aanmeldingen binnen voor nieuwe casussen waarin deze werkwijze effectief kan zijn. Door de toegenomen bekendheid bij professionals en doelgroepen wordt de methode steeds breder toegepast. Denk bijvoorbeeld aan de recente toename van vluchtelingen uit verschillende landen. In deze context blijkt de problematiek vaak niet eenduidig en de hulpvraag niet altijd terecht of goed onderbouwd. Zo blijkt niet iedereen die zich aanmeldt als Oekraïense vluchteling daadwerkelijk uit het getroffen gebied te komen.

Om misbruik van zorgvoorzieningen te voorkomen en een eerlijke verdeling van middelen te waarborgen, kan de aanpak van Kernkracht preventief worden ingezet. De methode helpt om helderheid te creëren, vertrouwen op te bouwen en verbinding te leggen waar andere wegen vastlopen.

VOORUITBLIK: VERBREDEDEN, VERDIEPEN EN PROFESSIONALISEREN

Het project Kernkracht blijft zich ontwikkelen. Er wordt gewerkt aan verbreding—zowel geografisch als in de diversiteit van gemeenschappen en betrokken platformen. Ook wordt geïnvesteerd in het versterken van de samenwerking met andere instellingen en overheidsinstanties, met als doel de aanpak verder te professionaliseren.

Dat zowel kandidaat-cliënten als betrokken organisaties nieuwsgierig zijn naar de methode, wordt gezien als een belangrijk resultaat op zich. Het onderstreept de vernieuwende aard van de aanpak. Kernkracht pioniert bewust en durft buiten de gebaande paden te denken en te handelen.

Want wie blijft doen wat hij altijd deed, krijgt wat hij altijd kreeg. En juist in deze context zijn nieuwe wegen noodzakelijk én mogelijk.

BEREIKEN VAN GESLOTEN GEMEENSCHAPPEN: SUCCESVOLLE AANPAK IN GEMEENTE ENSCHEDÉ

INVESTEREN IN GESLOTEN GEMEENSCHAPPEN IS INVESTEREN IN DE TOEKOMST

Hoe kan een gemeente of overheidsinstantie contact leggen met mensen die al jaren leven in gesloten netwerken? Sinds 2021 werkt de gemeente Enschede succesvol samen met sleutelfiguren uit deze gemeenschappen. Deze preventieve aanpak heeft in tientallen casussen aantoonbare resultaten opgeleverd. "We pakken de problemen aan waar het echt nodig is."

DE UITDAGING: TOEGANG TOT GESLOTEN GEMEENSCHAPPEN

Peter Wilde, projectleider bij de gemeente Enschede, krijgt vaak te horen van professionals: "Ik kom dit gezin niet binnen." Dit betreft veelal gezinnen in gesloten (familie)netwerken, zoals de Roma-gemeenschap, Syrisch-Orthodoxe gezinnen of huishoudens in sociaal kwetsbare wijken. In deze gezinnen spelen vaak structurele problemen, variërend van schoolverzuim en werkloosheid tot criminaliteit en illegaliteit.

Door samen te werken met sleutelfiguren die zelf deel uitmaken van deze gemeenschappen, heeft de gemeente Enschede de afgelopen jaren effectief contact kunnen leggen en problemen duurzaam kunnen aanpakken. Dankzij projecten zoals Roma aan Zet en Kernkracht is tussen 2021 en 2024 in circa 85 casussen succesvol ingegrepen. "Onze aanpak is zowel preventief als repressief; we investeren hiermee echt in de toekomst," aldus Wilde.

DE KRACHT VAN SLEUTELFIGUREN

Juliano Nolic, een sleutelfiguur uit de Roma-gemeenschap, is vanaf het begin betrokken bij het project. Op jonge leeftijd verhuisde hij met zijn familie van Zagreb naar Nederland. Dankzij zijn moeder werd hij gestimuleerd om naar school te gaan en deel te nemen aan sportactiviteiten, wat hem in contact bracht met Nederlandse leeftijdsgenoten. "Veel Roma blijven binnen hun eigen gemeenschap. Ik was een uitzondering; ik ging werken en dat werd binnen mijn gemeenschap als vreemd beschouwd."

OORZAKEN BEGRIJPEN EN GEDRAG DOORBREKEN

Juliano besloot andere Roma te helpen en de vicieuze cirkel van schulden, criminaliteit en angst te doorbreken. "Ons doel is om de jeugd een normaal leven te bieden. Daarom zetten we ons in om kinderen naar school te krijgen," zegt hij. Volgens Peter Wilde is schoolverzuim vaak een symptoom van onderliggende problemen.

Binnen gesloten gemeenschappen spelen tradities een grote rol. Zo is onderwijs in veel Romafamilies geen vanzelfsprekendheid. Dit maakt gesprekken met leerplichtambtenaren vaak moeizaam. In plaats daarvan worden ouders en kinderen nu rechtstreeks benaderd door leden uit hun eigen gemeenschap, die hen begeleiden naar school. Dit illustreert hoe sleutelfiguren van binnenuit een cruciale rol spelen in het realiseren van positieve verandering.

SUCCESSVOLLE UITBREIDING VAN DE METHODIEK

Door het succes van Roma aan Zet wordt de methodiek inmiddels toegepast op andere gesloten gemeenschappen. "De behaalde resultaten overtreffen onze verwachtingen," vertelt Juliano. "Twee à drie jaar geleden dachten we dat sommige mensen geen enkele kans hadden om te slagen. Nu hebben zij een eigen bedrijf, werk en een stabiel leven. Zonder deze aanpak zouden velen op straat belanden of in de gevangenis terechtkomen." Als medeoprichter van Stichting Second Chance zet Juliano de methodiek van sleutelfiguren nu ook in voor andere doelgroepen.

INZICHTEN EN LESSEN

De belangrijkste les volgens Juliano is dat begrip en vertrouwen essentieel zijn. "Om echt impact te maken, moet je de gemeenschap kennen en deel ervan uitmaken. Instanties moeten anders te werk gaan en maatwerk leveren, gebaseerd op levenservaring." Peter Wilde onderstreept dit en benadrukt dat maatwerk niet per definitie duurder is.

"We hebben veel regelingen en systemen binnen de overheid, maar passen die vaak generiek toe. In veel gevallen zijn meerdere hulpverleners betrokken, wat hoge kosten met zich meebrengt. Een enkele casus kan de overheid tot twee ton per jaar kosten, exclusief justitiële uitgaven. Door sleutelfiguren in te zetten, kunnen professionele hulptrajecten worden afgeschaald, wat leidt tot lagere kosten en een effectievere aanpak." Door de inzet van eigen netwerken wordt gedragsverandering gestimuleerd en kunnen vicieuze cirkels worden doorbroken. Dit leidt tot duurzamere resultaten en een structurele verbetering van de leefomstandigheden binnen gesloten gemeenschappen.

TOEPASSING METHODE BIJ MEERDERE GESLOTEN GEMEENSCHAPPEN

Op basis van de positieve ervaringen met de projecten Roma aan Zet en Kernkracht - die in 2021 van start gingen in de gemeenten Oldenzaal en Enschede - is het initiatief Kernkracht in 2023 verder uitgebreid. De methode wordt inmiddels ingezet binnen meerdere gesloten gemeenschappen in Nederland.

Er zijn al langer voorbeelden van gemeenschappen in Nederland die sterk op zichzelf gericht zijn en onvoldoende aansluiting vinden bij de bredere samenleving. Zowel de inzet vanuit deze gemeenschappen zelf als de betrokkenheid van overheidsinstanties hebben waardevolle inzichten opgeleverd. Voorbeelden zijn onder andere groepen van Molukse of Indische afkomst, de Roma en Sinti, migranten uit Somalië en Eritrea, Syrisch-Orthodoxe gemeenschappen, bepaalde geloofsgemeenschappen in achterstandswijken zoals delen van de oude Schilderswijk in Den Haag, en besloten religieuze groeperingen of sektes verspreid door het land.

'MENSEN BUITEN SYSTEMEN, HELP JE NIET MET SYSTEMEN'

Inclusie is een belangrijk speerpunt in het sociale beleid van de gemeente Enschede. Een bijzonder initiatief binnen dit beleid is Roma aan Zet, een project gericht op de inclusie van de gesloten Romagemeenschap. Het doel is om sociale, financiële en juridische problemen die van generatie op generatie worden doorgegeven, te doorbreken. De gemeenten Enschede en Oldenzaal werken samen aan dit project, met financiële steun van de provincie en het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De eerste resultaten zijn positief en een vervolg is in gang gezet.

VERTROUWDE SLEUTELFIGUUR

Binnen de Roma-gemeenschap stapelen problemen zich al generaties lang op en zijn sterk met elkaar verweven. Criminaliteit, schooluitval, verslaving en huiselijk geweld komen veel voor. "Deze gemeenschap probeert op haar eigen manier problemen op te lossen en heeft weinig vertrouwen in de buitenwereld, met name in professionals die zich met hun gezin bemoeien," legt Peter Wilde uit, projectleider van Roma aan Zet. Hij is al 25 jaar betrokken bij de Roma-gemeenschap in Enschede en ontwikkelde een methodiek die wel effectief blijkt.

De kern van deze aanpak is de inzet van sleutelfiguren: personen uit de gemeenschap zelf die als casusbegeleider en intermediair optreden. "Een sleutelfiguur wordt zorgvuldig gekozen en hoeft niet per se uit de regio te komen. Het gaat erom dat het gezin vanuit de eigen kring andere verhalen en voorbeelden krijgt. Een sleutelfiguur geniet zowel het vertrouwen van de familie als van de professionals, die op hun beurt ook weer van deze persoon leren." De begeleiding vindt plaats onder regie van bijvoorbeeld een wijkvoogd of gezinscoach. "Vrijwilligers mogen niet de volledige verantwoordelijkheid voor een gezin dragen," benadrukt Wilde.

AFNAME VAN SCHOOLVERZUIM

In de afgelopen twee jaar zijn in 60 casussen positieve resultaten behaald door de inzet van sleutelfiguren. Een concreet voorbeeld is de aanpak van schoolverzuim. Sommige ouders houden hun kinderen thuis uit angst dat jongens en meisjes op school te veel contact hebben. De sleutelfiguur haalt deze kinderen thuis op en brengt ze naar school en weer terug. Dit vergroot niet alleen het veiligheidsgevoel, maar draagt ook bij aan gedragsverandering bij de ouders.

Naarmate ouders zien dat hun kinderen zich op school vermaken en sociale contacten opbouwen, groeit hun besef van het belang van onderwijs. "Ik heb meegemaakt dat een begeleider een ouder confronteerde: 'Ik breng jouw kinderen naar school terwijl jij nog in bed ligt. Vind je dat normaal?' Dat besef helpt ouders verantwoordelijkheid te nemen. Dit proces vraagt tijd, maar uiteindelijk zien we dat het schoolverzuim afneemt. Onderwijs is een cruciale factor in de ontwikkeling van kinderen en helpt hen vertrouwen op te bouwen in de samenleving."

AFBOUW VAN PROFESSIONELE HULP

Sleutelfiguren bieden praktische ondersteuning waar professionals vaak geen tijd voor hebben. "Er kunnen soms wel zeven of acht professionals betrokken zijn bij een gezin, maar niemand is 24/7 beschikbaar. Niemand wordt op zondagmiddag gebeld met de vraag: 'Er is nu iets aan de hand, kun je komen?' Een sleutelfiguur wel." Voor hun inzet ontvangen sleutelfiguren een bescheiden vergoeding, niet als verdienmodel, maar als stimulans. Deze aanpak is niet alleen effectief, maar leidt ook tot kostenbesparing. In veel gevallen kan de professionele inzet worden afgebouwd. Toch blijft Wilde bescheiden over het succes: "We zijn pas kort bezig. Sommige gezinnen die eerder in chaos verkeerden, lijken nu stabiel. Maar loslaten zou te vroeg zijn. Duurzaam resultaat en gedragsverandering binnen zowel de Roma-gemeenschap als de bredere samenleving vergen tijd. De problemen zijn immers generaties lang doorgegeven, dus symptoombestrijding is niet voldoende."

UITBREIDING NAAR ANDERE GEMEENSCHAPPEN

Vanwege het succes wordt de methode nu ook toegepast op andere gesloten familiesystemen met complexe problematiek. Dit vervolgproject, Kernkracht, richt zich op het verduurzamen van de aanpak. "Een effectieve strategie ontwikkelen kost tijd," zegt Wilde. Dankzij de subsidie van de provincie krijgen we de ruimte om te experimenteren, zonder vast te zitten aan strikte kaders van budgetten of leefgebieden. "We kennen de bestaande systemen al, maar mensen die buiten die systemen leven, help je niet met dezelfde aanpak."

Volgens Wilde is het project geslaagd als het mensen de mogelijkheid biedt om nieuwe keuzes te maken. "Professionals werken graag met formele doelstellingen, zoals een afname van schoolverzuim of criminaliteit. Dat helpt om draagvlak te creëren. Maar voor mij is succes als mensen zich vrij voelen om andere keuzes te maken – keuzes die anders onmogelijk leken door groepsdruk of een gebrek aan perspectief. Tegelijkertijd moeten zij hun Roma-identiteit kunnen behouden en volwaardig deel uitmaken van de maatschappij. Pas dan kunnen intergenerationele problemen echt worden doorbroken."

